

איפיוני לשון פונולוגיים ומורפולוגיים אצל עודד בורלא *

רחל משיח

אחת הטכניקות המשמשות את סופר הילדים היא שיקוף, כלומר, הצגת תמונת עולם כפי שהילד, לדעת הסופר, חווה אותה. לעתים ייעשה הדבר בשפה נורמטיבית, ולעתים ישובצו לצורך זה דוגמאות משפת הילדים. הואיל והנורמטיביות מנסה לקבוע כללים להתנהגות מילולית על-פי נורמות הלקוחות ממצב שמחוץ לשימוש הרווח, הרי סופר ילדים המשתמש בשפה נורמטיבית מוותר, למעשה, על האפשרות לשקף חלק מהתנהגותו הלשונית של הילד. לעומתו, סופר המניח, שקבילותו של מבע הוא יחסית ומותנית בסיטואציה שבה הוא נאמר, ישתמש בשפת ילדים כמשלב ביצירותיו.

עודד בורלא הוא מן הסופרים, המשתמשים בצורות לשון בלתי שגרתיות שהן, כפי שנראה, הכרחיות במקרים רבים במציאות שבה פועלים גיבוריו. מרבית הסיפורים עוסקים בדפוס האופייני של המשפחה הגרעינית: אב, אם ובנים – כל זאת בעולם בעלי החיים, שכן סיפורים אמיתיים משעממים במקצת.¹ וכך למשל, אותו ויכוח מייגע "בסוגיית" האוכל המתנהל בין ילד לאמו מועבר אל משפחת אוכלי נמלים² ומקבל גוון משעשע.³ ואולם, סופר המנסה לתאר "חיי משפחה" בעולם החי במושגים אנושיים, נתקל במחסר לשוני, כמו, למשל, באבחנה שבין זכר לנקבה ובין גדולים לקטנים. כל זה אינו מהווה קושי מבחינת המחבר, ובכורח הנסיבות גוזר הוא צורות חדשות על-פי מנגנונים המקובלים בלשון.

* את עיקרי הדברים הצגתי ביום עיון, שנערך ב-29.5.68 במכללה לחינוך ע"ש לוינסקי לרגל קבלת פרס לזיון קיפניס תשמ"ז, על חיבור בנושא זה. להלן מבחר קטעים מתוכו.

1 כך אמר עודד בורלא במפגש עם ילדי כיתות ג' בבי"ס ע"ש אוסישקין בכפר-סבא ב-7.3.84, וכך גם משתמע בספרו ליטל (בת"ים: רוניגל, 1983): "בדרך כלל סיפורים אמיתיים משעממים קצת" והיא מעדיפה לשמוע "סיפור דמיוני שהיה".

2 בספר שלוש ועוד כחול. תל-אביב: עם עובד (1969). מכאן ואילך שו"כ.

3 בדוגמא זו השתמש באותו מפגש להבהרת עקרון ההעברה מעולם הילד לעולם החי. מרים רות (הד הגן, תשל"ג) עומדת על כך ומציינת שאלו סיפורים על בעלי חיים קטנים הנקלעים למצבים המוכרים לקטני אדם.

ננסה אפוא להתחקות אחר דרכי התצורה היותר פרודוקטיבית ביצירותיו של עודד בורלא בתחום הפונטי-פונולוגי ובתחום המורפולוגי, מתוך זיקה לתופעות לשון דומות, כפי שהן מצויות ברבדים שונים של הלשון. בחינה בדרך זו תאפשר איתור החוקיות הפנימית והטבעית, העולה מתוך הצורות הלא נורמטיביות, והבלטתה. שיבושי לשון ומשחקי לשון הם מן המאפיינים הבולטים ביותר בתחום הפונטי/פונולוגי.

השיבוש השכיח ביותר הוא מעתק ש < ס. אין ספק, שהדוגמאות המצויות בספריו של בורלא בתחום הזה, מבוססות על ליקויי הגייה. יש שני טיפוסים בולטים של ליקויים בהגיית ש; האחד, ש = s; והאחר ש = th. ואולם, מאחר שאין אפשרות לייצג בעברית הגיית th באופן גרפי, לא נדע איזה מן הליקויים מיוצג ע"י הגרממה "סמך".

בדיקה דיאכרונית משווה בעברית ובלשונות שמיות אחרות מעלה, שיש מקבילות לתופעה זו, וביאורה מרחיב את הדיון מן ההקשר הגילי אל ההקשר האתני. נראה, כי ש' פרוטושמי הפך לס' בערבית. ועוד, מעדויות על האכדית עולה, כי מלים אשוריות המכילות את ההגה ס', מצויות בבבלית בהבדל ס = ש. לדוגמא: סגן באשורית = שגן בבבלית. ובעברית⁴ - גומפרץ (תשי"ג)⁵ מציינ, כי אצל היהודים, שישבו באירופה הנוצרית, (שבה לא הוכר ההגה ש' עד סוף המאה ה-13) נמצא בלבול בהגיית ש/ס, ולדוגמא ניתן למצוא חרוז כמו נפש-אפס⁶ יתר על כן, גומפרץ (שם) מביא עדויות שבשמיעה לגבי הגיית יהודי הבלקן הקוראים "סמע ישראל", "סבת שלום" וכו'.

אשר לקונטקסט הגילי, נראה,⁷ כי השורקים הם מההגיים המאוחרים שרוכש הילד וליקויים בהגייתם עד גיל חמש הן ב-90% מהמקרים. הקושי הוא כנראה בדיקו שבמקום החיתוך של ההגה ש'.

ניתן אפוא להניח כי מעתק ש < ס מקורו בכושר ההגייה של הדובר, ובנסיבות מסוימות עובר השיבוש מתחום הגייתו של הפרט (או שכבת הגיל) ומתקבל כדרך הגייה נורמטיבית.

הדוגמאות מתוך ספריו של עודד בורלא מייצגות מעתק מוחלט, שאינו תלוי בסביבה הפונטית, שבה מזדמן ההגה. להלן מקצת מן הדוגמאות:
 סלנו (= שלנו); חסבתי (= חשבתי); חסן (= חשן)
 יס (= יש); ססמעו (= ששמעו); סליסית (= שלישית)

שיבושים אלה הושמו בפיו של הדג חשן (בספר: סליחה, אתה דג?),⁸ שכפי הנראה, בגלל המבנה המיוחד של השן או של הלסת, משבש עיצור הנחתך בקידמת הפה. יש שהמחבר משתמש במעתק זה כאמצעי ספרותי - אונומטופאה. כך בספרו "חמור'לה חמוריקו וחמורון",⁹ שבו פוגשים שלשת העיירים נחש ומשוחחחים עמו. בדברי הנחש

4 במקרא סרינו (יר' ג' א/3), סרינות (יר' מ"ו/4) לעומת שריון (שמ"א י"ז/5, 38).

5 ג"פ גומפרץ, מבטאי שפתנו. ירושלים: מוסד הרב קוק (תשי"ג).

6 בשירו של משה פזוה מאמסטרדם משנת תקנ"ג (גומפרץ, תשי"ג, עמ' 37)

7 ש' לביא, נורמות בהתפתחות העיצורים בגילאים 5-7. זיכור ושמיעה 9 (1979), עמ' 36.

8 סליחה אתה דג? תל-אביב: הקיבוץ המאוחד (1978). מכאן ואילך סא"ד.

9 חמור'לה חמוריקו וחמורון. תל-אביב: ספרית הפועלים (1973). מכאן ואילך חח"ח.

יש שיבושים שהם תוצאה של השמטה. העיצורים המועדים ביותר להשמטה הם מקבוצת ה"גרוניות". תהליך זה רווח מאוד בעברית בת זמננו, ואף היה קיים בתקופות קודמות, שבהן שמשה הלשון בדיבור יומיומי. ואולם, מאחר שהכתיב שמרן מיסודו, אין בו כדי לשקף את התהליך במלוא עוצמתו, ופרט למקרים בודדים, שבהם חודרות לכתוב "תמונות מצב", קיים פער גדול בין הביצוע הפונטי לבין הביטוי הגרפי של הגייה אלה. עדות מעניינת בכתב, המשקפת במידת-מה את דרך הגייתם (או אי הגייתם) של עיצורים גרוניים, נמצא במגילות מדבר יהודה, בעיקר בטקסטים וולגריים (קימרון 1976) ¹¹ וחלק מהממצאים תואם להפליא צורות המצויות בספר קמיורה; ¹² כאן מסופר, בין השאר, כיצד נקלע עודד לשבט פראי, וכיצד הביא לו את הקידמה ואת... העברית. ובני השבט, שאך מקרוב למדו עברית משמיטים א'; ה' וכן ר' בתנאים שאין הגייתם ברורה דיה. לדוגמא:

מהעניינים (= מה העניינים)

איפשר (= אי אפשר)

כלומר, נשילת א'; ה' המצויות בין שתי תנועות (+ התנועה שאחריהן). נשילת ר' נראה למשל במלים:

ספיה (= סוכריה) בקטוף (= בוקר טוב)

דוגמאות אלה ואחרות שגורות בעברית המדוברת, והלומד עברית רק על-פי שמיעה, ללא טקסט כתוב, לא ידע כלל כי הוא משמיט עיצורים.

מלים מסוימות חשופות לשיבושים יותר מאשר אחרות. לגבי אלה מעניינות אותנו שתי שאלות: מהן אותן מלים? בקרב איזו קבוצת דוברים צפויים השיבושים? בין האקוסטיקנים מקובלת ההנחה, שאנו קולטים רק כ-50% מן הצלילים שמפיק המועד, וכל השאר מובן באמצעות מנגנון השלמה, מתוך שליטה בשפה. ואולם, בהעדר שליטה (כמו במקרה של עולה חדש או ילד) או במפגש עם מלה נדירה וזרה, הסבירות לשיבושים עולה.

ואכן, בספר "בארץ הצפרגול" ¹³ נמצא דוגמאות למלים לועזיות הנקרות בסיטואציה האופיינית לכיתות הגבוהות של ביה"ס, שאינה מוכרת לדרי ארץ הצפרגול ולקטנים.

גוגורפיה (= גאוגרפיה)

פִּיפִיקָה (= פִּיסיקָה)

גִּנְגִּלִית (= אנגלית)

וכן: תַּמְתַּמִּיקָה (= מתמטיקה)

המשותף לדוגמאות אלה - כפל הברות (או עיצורים) בראש המלה וכן דיוק בהברות המוטעמות.

מלים אחרות, שצפוי בהן שיבוש, הן אלה המכילות אחד או יותר מיסודות למנ"ר. כאן נמצא מתושים, כלומר, השיבוש הוא בדרך הצטרפות ההגיים. תופעה זו נפוצה בכל לשון, ואפשר אף שברבות הימים תתקבל הצורה המשובשת כתקינה, ותדחק את הצורה המקורית (כמו למשל ארדיכל < ארדיכל).

11 א' קימרון, הדקדוק והלשון העברית של מגילות מדבר יהודה. ירושלים: אוני' עברית (1976).

12 קמיורה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד (1970).

13 בארץ הצפרגול. תל-אביב: צ'ריקובר (1978). מכאן ואילך באה"צ.

תופעה זו מודגמת באמצעות התיבות אלקטרוניקה/אלקטרוניים. מלים אלה, נוסף להיותן זרות וארוכות – מכילות שלושה מיסודות למנ"ר והרי לפנינו כר נרחב לשיבושים (באה"צ).

אַלְטֶנוֹקִירִים

לְטֶרוֹנִיקִים

אַלְטֶקְרוֹנִיקָה

מבין משחקי הלשון נראה כי השימוש בלשון נופל על לשון¹⁴ שכיח במיוחד. עודד בורלא מציג בפנינו מספר אפשרויות בתחום זה. אפשר שנמצא דמיון עיצורים בראש המלה:

אבל אם אֶאכל לא אוכל. (באה"צ)

כאן הא' משמש יסוד חוזר. אפשר שתהיה זהות בסוף המלה:

ואז זו הבז העז הלז – וגז. (באה"צ)

חזרה על תנועת a והעיצור ז'. ואפשר שהדמיון הצלילי יושג באמצעות שורש המשותף לתיבות המופיעות ברצף, כמו בדוגמא הבאה:

לבטח בטוח שמבטיח בבטיחות ובבטיחותן בטחוני. ("הדרקון השוכב")¹⁵

שורש בט"ח.

ויש שהדמיון מושג על-ידי שילוב מלים הנגזרות ממספר שורשים בעלי דמיון: הפרפר רפרף ברפיון (ואמר אני אוהב) רפרפת פרפרת ופרפראות. (תם קר ואביב)¹⁶

לפנינו שימוש בשורשים פרפ"ר, רפר"פ, רפ"ה.

עוד נמצא, כי בורלא משתעשע בשפת סתרים. אשר לשאלה אימתי החלו להשתמש בא"ב של סתרים? אין ודאות ולא ברור אם מקורם בטקסטים קדומים או מעשה מעתיקים הם.¹⁷ עדות לקיומם ניתן למצוא בתלמוד (שבת קד א'), שבו נזכרים מספר מפתחות, למשל: א = ת; ב = ש; ו = ששך (יר"נ"א 41) = בבל, וכן א = ל; ב = מ וכו'. משחק זה מבוסס על כך שקיים סדר אותיות קבוע ומחייב, ועל מנת להבין חריגה מסדר זה, יש לקבוע קוד המסוכם על המוען והנמען.

משחק הסתרים, כפי שבורלא משתמש בו, מבוסס, לדעתי, על הנחת יסוד נוספת, לפיה יש קשר בין המסמן (המלה) והמסומן (העצם המסומל ע"י המלה), היינו, הכינוי מצביע על תכונותיו של בעל הכינוי. ולכן, על-מנת לתאר דמויות, שתכונותיהן מנוגדות למקובל, אין צורך אלא להפוך את סדר האותיות של שמם. בספר "ליטל" נמצא:

הינשוף... הכל הפוך אצלו, אפילו שמו, פושני.

→
פושני = ינשוף

14 ד' לנדא, (היסודות הריטמיים של השירה. תל-אביב: שוקן (1970), עמ' 165-166) משתמש במונח זה כשם כולל לצלילים ולעיצורים דומים שמופיעים ברצף במלים סמוכות ושוויון הצלילים פועל לאיחודם.

15 הדרקון השוכב. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד (1979).

16 תם קר ואביב. תל-אביב: עם עובד (1975). מכאן ואילך חק"א.

17 ראה ג'ה טור סיני, אנצ' מקראית. ערך "אלפבית", פרק ג', עמ' 199.

→
ולארץ הצפרגול הגיע סירגיט - הלא הוא טיגריס מוסווה שהקווים החומים שלו
שחורים והשחורים - חומים.

בתחום המורפולוגי נתמקד בדרכי הגזירה והנטייה של שם העצם, שכן, כאן מרוכזים
מרבית החידושים.

נר¹⁸ מציין שתי דרכי תצורה עיקריות לשמות עצם בעברית: מיוזג צורן שורש וצורן
משקל, שהוא הדרך השכיחה בכל רובדי הלשון; והרחבה של בסיס מילוני לשם יצירת
בסיס חדש - הכוללת דרכי תצורה המצויות בלשונות אירופה. עודד בורלא ממעט
בחידושים על יסוד שורש זמשקל והוא פורה מאוד בחידושים מן הטיפוס השני. עיקר
יצירותיו הוא על דרך ההרכב והצטרפות מוספיות גזירה לבסיס מילוני קיים.

ההרכב נוצר משני בסיסים המתמוגגים למלה אחת מבחינת הכתיב והדקדוק. הרחבת
המילון בדרך זו מקובלת בעברית בת זמננו בהשפעת לשונות אירופה. ואולם אין היא זרה
לעברית, וניתן למצוא קבוצות בודדות של שמות עצם מורכבים בתולדות הלשון. כך
למשל בשמות תיאופוריים (יהונתן, אלימלך, חננאל, חזקיה/חזקיהו, ירובעל, מפיבשת
ואחרים), בצרופי שלילה בודדים (אלמות, בליעל) במלות שאלה/תוארי הפועל (אימתי,
היכן איפה). תופעה דומה (לפחות מבחינה גרפית) של שתי תיבות הכתובות ללא רווח
מצויה במגילות מדבר יהודה (קימרון 1976). לדוגמא: אתכול, לפירווח, עלמעשי,
לפנירעהו, ומכך אפשר ללמוד, כי צרופים מסוימים נהגו כמלה אחת בעלת טעם עיקרי.
בורלא מנצל את עקרון ההרכב משני כיווניו, הוא מצרף ומרכיב שני בסיסים לכדי שם
אחד ומפרק שמות קיימים, משל היו בנויים משני בסיסים עצמאיים.

המחבר יוצר את ההרכב במספר אופנים. אפשר שהדבר ייעשה כדומה למצוי במגילות
מדבר יהודה, ללא שינוי בשלד העיצורים ובמערכת התנועות:

עודל'א - הוא שמה של דבורה (כמו סיפורם)¹⁹

מהשמה - שם נמלה (פשושים ושש)²⁰

ואפשר שתחול נשילה מסיבות אורטוגרפיות:

נדמלי (באה"צ).

או מסיבות פונטיות:

פיל'לאסוף = פיל ללא סוף שגר בארץ הצפרגול

כאן נראה נשילת ל' ראשונה מכין שתיים רצופות שאין ביניהן חציצה של תנועה,
ועל-ידי הכתיבה הרצופה מתלווה אל השם משמעות נוספת - פילוסוף.
דרך אחרת ליצירת הרכבים היא על-ידי צירוף של חלקי מלים. מרבית החידושים
שנגזרו בדרך זו מרוכזים בספר "בארץ הצפרגול". בארץ זו גרות חיות כלאים יוצאות
דופן הזקוקות לשמות. כאן נפגוש:

18 ר' ניר, מבוא לתורת הלשון. תל-אביב: אונ' פתוחה. 1981.

19 כמו סיפורים. תל-אביב: עם עובד (1968). מכאן ואילך כ"ס.

20 פשושים ושש. ת"א: ספרית הפועלים (1982). מכאן ואילך פ"ש.

עקרמית (עקרב + שממית)
גחלידון (= גחלילית + חרדון)

ונפגוש גם את:

פֶּלְגֶלֶת (= כלב + תרנגולת) אשר היותו מורכב מכלב (זכר) ותרנגולת (נקבה)
גורם לו בעיות חמורות בענין הזהות המינית.

לעתים נוצר ההרכב באמצעות עיצור משותף, המהווה נקודת חיבור לשתי המלים:

צפרגול = צפרדע + חרגול (באה"צ)
פרנף = פרדה + קרנף (באה"צ) - חיבור ע"י ר'
מצפצרים = מצפצפים + מצרצרים (חח"ח) - חיבור ע"י צ'

ולעתים נקודת החיבור היא בעיצור דומה:

דוכיפדה + דוכיפת + קרפדה (באה"צ) - חילוף f/p.

הפירוק, להבדיל מן ההרכב, אינו משמש כפועל כדרך להרחבת המילון, אף כי מצוי
הוא בכוח, ומנוצל בידי בורלא בעיקר במלים לועזיות - שמות מקומות ושמות חיות
נדירות הקיימים במציאות, אך ספק אם קוראיו שמעו אי פעם עליהם.

וכך, על פסגת ההר מְטוּטוּם (שבפיליפינים) גרים שני גוזלי נשרים, האחד - מְטוּ
והשני טוּם ("לפעמים הירח שמח")²¹
דוגמא אחרת:

אי וּפְלָה הוא אחד האיים שבארץ הצפרגול.

כאשר שם מסתיים בעיצור, אפשר שתצטרף בסופו תנועת י' - סימנת ההולמת היטב
שמות קטנים. למשל בספר "אחרי הרחוק"²² מסופר כי:

לִבְיִנְטוֹרֹנְג (בעל חיים הגר בבורנאו) שני גורים: בְּיִנְטוֹ וְרֹנְגִי
ואף לִבְיִנְדִיקוֹט (החי באוסטרליה) שני גורים בְּנְדִי וְקוֹטִי.

גם כאן בדומה להרכב, אפשר שעיצור מסוים יהווה ציר לפירוק, כמו למשל במשפחת
הקוֹנְדֹר (דורס החי על פסגת האנדים) וגוזליו קוֹנְדִי וְדוֹרִי (אה"ר) היד' משמשת בשתי
התיבות.

ואפשר אף לפרק שם ולצרף את מרכיביו לסרוגין, וכך למשל נגזרו מן הבורונדוק
(בעל חיים החי בסיביר) שמות לגוריו: רִוְדִי (עיצורים 2, 4) וְנוֹקִי (עיצורים 3, 5) (חצי
חלום)²³

עוד נפגוש את אוֹלִי בּוֹלִי וְגוֹלִי (כ"ס) השבלולים ששםם נגזר על-ידי שימוש ביסוד

21 לפעמים הירח שמח. בת"ים: רוניגל (1983). מכאן ואילך לפה"ש.

22 אחרי הרחוק. בת"ים: רוניגל (1983), מכאן ואילך אה"ר.

23 חצי חלום. בת"ים: רוניגל (1983), מכאן ואילך חצ"ח.

הבולט בשם מינם - ל', בתוספת מספור אותיות. כלומר, שבלול א' הוא אולי, שבלול ב' - בולי וג' - גולי.

את גזירת השמות עליידי כמים ומוספיות נדגים באמצעות סיומות להקטנה ולחיבה. השם החדש מופק בעזרת בסיס, שנשאל מהעברית התקנית, בתוספת סיומות משני טיפוסים - עבריות מקוריות ולועזיות. עיקר התצורה בספריו של עודד בורלא היא בהוספת הסיומות העבריות המקובלות \times , \times/\times , \times/\times אל השם. סיומת \times בהצטרפה אל שם עצם משמשת בדרך-כלל להבעת חיבה. היא מצטרפת אל השם בשלמותו, כאשר זה מסתיים בעיצור כמו:

צפרגולי, צופיתי, דרקוני

ואולם כאשר השם מסתיים בתנועה, ממירה תנועת \times את התנועה המקורית וכך

בנו הצעיר של ראונגה - (ראש שבט קמורה) מכונה ראונגדי.

כאשר סיומת \times מצטרפת אל בסיס מקוצר, האפקט כפול: קיצור הבסיס משמש להקטנה והסיומת - לחיבה. וכך בהשמטת ראש התיבה נגזרו השמות:
דוסי - מן כלודיודוס - שם של דג הנזכר בספר "סליחה, אתה דג?"
תני - מן לויתן (סא"ד)
פודי - מן קיפוד (ליטל)

ובהשמטת סוף התיבה

פינגי - מן פינגוין ("אני כמעט גדול")²⁴

טרסי - מן טרסיוס (לפה"ש)

איצי - מן איצטגנין - דג חשמל (סא"ד) ואחרים.

את הסיומות \times/\times , \times/\times נראה למשל בשמות:

חמורון (חח"ח); צפרגולון (באה"צ); עמלצון (סא"ד); צפרדענת (חצ"ח)

ובשילוב שתי הסיומות גם יחד - להקטנה ולחיבה:

מחטוני - דג מחט (סא"ד); נחשוני (ליטל) ועוד.

אשר לסיומות הלועזיות, על אף מגוון הסיומות שמצרף בורלא אל הבסיס, נמצא רק דוגמאות בודדות בכל קטגוריה.

מן היידיש מביא המחבר את הסיומה לָה, זו מצטרפת בדרך-כלל באמצעות גרש (ובכך היא מובחנת כנטע זר) אחרי תנועת a. לפיכך, כאשר הבסיס מסתיים בעיצור, מתוספת אחרי תנועת עזר. למשל:

חסיד'לה = חסידה + לה (חק"א)

חמור'לה = חמור + a + לה (חח"ח)

סיומת אחרת מן היידיש היא אִיק. בהצטרפה אל שם המסתיים בתנועה חלה המרה מן התנועה המקורית לתנועה \times .

24 אני כמעט גדול. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד (1976).

זבֵּרִיק - הזברה (אכ"ג); היפיק - ההיפו (חק"א)
ועוד נמצא שתי סיומות מן הספרדית: אֵיקוּ לזכר, המצטרפת אל שם המסתיים בעיצור :
חמוריקו (חח"ח); ארנביקו (פו"ש)
וְאִתָּה לנִקְבָּה:
ינשופיתה (ליטל)

ומן הסלכית - סיומת צִיק:
קטנצִיק (סא"ד) המצטרפת אל שם המביע כבר את ההקטנה מבחינה מילונית.

דרך נוספת להקטנה היא באמצעות כפל קיצורים. מרבית הצורות נגזרות בדרך של קיצור מלים וחזרה על החלק הנותר, ויש בכך שילוב של שני אלמנטים שהם מהבולטים בשפת התינוקות - השמטת הברות וכפל צורניים.²⁵ אשר לדרך כתיבתן של הצורות החזרות - אלה אינן רצופות על-פירוב, אלא נכתבות כשתי מלים המתקשרות באמצעות מקף. עקרון ההכפלה משמש את הסופר בשתי סיטואציות: האחת - לתצורת שמות לקטנים בבעלי החיים ובבני האדם, והאחרת - כמאפיין השפה הפרימיטיבית, כביכול, של בני קמיורה, ואפשר שהוא מוצא קשר בין השנים מבחינת הראשוניות שבלשונם. בני קמיורה חוזרים בדרך-כלל על המלה בשלמותה. לדוגמא:
גיבור - גיבור; שם - שם; דבר - דבר;

ואילו בשמות קטנים חלה השמטה. בספר "שלוש ועוד כחול" נפגוש למשל את:
פית-פית - הפיתון; נֶשֶׁנֶשׁ גוזל הנשרים; וכן את זיקזיק - הזיקית. ששמה נוצר באותה הדרך אך נכתב ביחידה אחת.

בכפל עיצור אחרון נמצא את:
רורו הקנגורו (שו"כ)

וכן את שלושת החברים:

תֶּן-תֶּן - הילד איתן; פֶּרֶסֶן - הסרטן; ותֶן-תֶּן - התן.

במקרה זה התקבלו הומונימים כתוצאה מהקיצור והאכתנה בין השמות היא מורפולוגית היסטורית: ניגוד קמץ/פתח וניגוד ת/ט.
בדוגמאות הבאות נראה כי לבד מן הקיצור וההכפלה יחול שינוי בתנועה המקורית של השם. זו תוחלף בתנועה אֵי (שהיא, כפי שציינו, מועדפת בשמות לקטנים) וכך:
צֶרְצֶר < צִירְצִיר (באה"צ); לטאה < טָטִי (שוכ')

וכן נמר < נִים־נִים (שו"כ), ששמו החדש מרמז את חיבתו היתרה לשינה.
בכך נוסף לשם אלמנט של Nursery Words²⁶ שבמלים תינוקיות.

25 ראה מ' זידנר, אספקטים פסיכולוגיים של משלב שפת התינוקות בעברית. עיונים בחינוך 20 (1978), עמ' 105-222.

26 מונח של ר' ברמן. ראה: ברמן, ר', על דרכי תצורת מלים וחידושן בגיל צעיר. כלשונות עברית חופשית 18 (תשמ"ב), עמ' 32-59.

עד כאן כינויים לקטנים. אך גם הבוגרים זקוקים לשמות, וכפי שנראה, יש חשיבות רבה לאבחנה בין המינים. ואולם, אבחנה זו בין זכר לנקבה בעולם החי קיימת בלשונו רק לגבי בעלי-חיים, שאיתם אנו באים במגע תכוף, כלומר, כשהאבחנה היא משמעותית מבחינת הדובר. לפיכך, מצויים זוגות כמו כלב-כלבה, סוס-סוסה, ולא נשר-נשרית, דרקון-דרקונית. כורלא מנצל את אפשרויות הנטייה גם במקרים בלתי מקובלים. הוא מפיק שמות ממין נקבה מהזכר, ושמות ממין זכר מהנקבה, מפני שזהו כורח המציאות בעולם המתואר בסיפורים, ובעל משמעות בעיני ציבור קוראיו.

סיומת הנקבה: הרווחת ביותר היא אָה (כ־40%)²⁷ סיומת זו מצטרפת אל שם המסתיים בעיצור ומועדפת כאשר קודמת לו תנועת a לדוגמא:
הפופוטמה (חק"א); שועלה (אא"א)

כלומר אחרי תנועת a. אך נמצא גם תנינה (ליטל) – אחרי תנועת i וכן ינשופה (חצ"ח) אחרי u.

סיומת אית אף היא מצטרפת אל שם המסתיים בעיצור, אלא שהתנועה הקודמת לה במקרים רבים היא אחורית (u/o) או שהעיצור האחרון הוא נ'.
קונדורית (אה"ר) – אחרי תנועת o.
לויתנית (כ"ס) אחרי נ'.

לעתים נמצא שמות בעלי שתי נטיות כמו למשל:
בורונדוקית/בורונדוקה (חצ"ח)

סיומת ת' מצטרפת אל שמות המסתיימים בתנועת i.
קיכלית (היו היה טיגריס)²⁸

סיומות אחרות:

פרפרת – מן פרפר (חק"א)

נקרנית = נקר + נית וברבים נקרנים, נקרנות.

כלומר, עירוב שני משקלים קטל/קטלן המשמשים בלשון בתחומים סמנטיים קרובים:
גברת עש היא העששית. (ליטל)

ונקבת השימפנזה – שימפנזאת (שוכ')

דוגמא זו משקפת תזווה מבנית – טעות בתפיסת הבסיס שעליו מורכבת הסיומת. כלומר, הבסיס במקרה זה הוא שימפן ואליו מתוסף להבעת הזכר כינוי הרמז "זה" ולהבעת הנקבה – "זאת". אגב, דוגמא זו מצויה גם אצל שלונסקי בספרו "אני וטלי".

תהליך הפוך משתקף בהפקת הזכר מן הנקבה היינו, בהשמטת הסיומות. וכך ללא כל קושי לגחלילית יש בן זוג – הגחליל (כ"ס):

27 ואין זה עולה בקנה אחד עם המצוי בלשון, כפי שמצאה א' שורצולד. ראה: Schwarzwald, Ora. *Feminine Formation in Modern Hebrew. Hebrew Annual Review, Ohio (1982)* pp. 153-178.

28 היו היה טיגריס. תל-אביב: עם עובד (1972).

דוכיף הוא בעלה של הדוכיפת (חק"א)
וחסיד הוא בעלה של החסידה שניגש לכפר חסידים (חק"א)

ראינו לעיל דוגמאות לנטיית זכר ונקבה בשמות עצם מן החי שבהם הקשר בין הבסיס לצורה שבסיומת הוא אוטומטי. ואולם יש שמות עצם (שאינם מן החי) המסתיימים ב־ָה, ואיש לא ינח שקיים קשר בינם לבין שמות דומים החסרים סיומת זו. למשל: סירה איננה מן הסיר. ואף־על־פי־כן, מתייחס בורלא גם לזוגות ממין זה, כאילו היה קשר של נטייה ביניהם. לדוגמא:

חס וחלילה – חסה וחליל (באה"צ)

גם סיומת הרבים משמשת אותו שלא כמקובל. יש שמצטרפת היא לקטגוריות לשוניות שאינן ניתנות לנטייה זו, ובכך משנה המלה את מעמדה מבחינת חלקי הדיבור:

“אינך לבדך. קונדי יושב לידך.”

“אבל גם הוא לבדו? שנינו לבדים” (אה"ר)

אנו רואים כי תואר הפועל נתפש כשם תואר.²⁹ בהצגת דוגמא זו כתרגיל מתמטי נראה:
דורי לבד + קונדי לבד = שני לבדים.

במקביל ל: דורי בודד + קונד בודד = שני בודדים.

דוגמא אחרת:

אני עייף תמיד, והיום אני עייף יותר מכל התמידים. (כ"ס)

לפנינו ריבוי תואר הפועל המצביע על תפישתו כשם עצם, שהרי אפשר להקביל זאת למשפט: אני עייף כל יום, והיום אני עייף יותר מכל הימים.
נמצא גם את הסיומת ׀ים בצמוד לשם עצם שברבים.
נמילי הנמלה שפוגשת את חמור'לה תמוריקו וחמורון אומרת:
שלום חמורימים (חת"ח)

על תופעה דומה מלשון הילדים עומדת לאה גולדברג.³⁰ היא מזכירה צורות כמו מדרגותים, כפיותים, תינוקותים. לדבריה נעוץ ההסבר לתופעה, בכך שהילד אינו תופש את הסיומת ׀ות כריבוי, ולכן מצרף אליה סיומת זכרית. בדוגמא שלפנינו התוספת היא אל שם עצם זכרי ברבים.

כדי להפיק את היחיד מן הרבים, אין צורך אלא להשמיט את מורפמת הריבוי:
פרות יבשים < פרה יבש (קמיורה)

זאת נשמע מפי בני קמיורה אשר אינם יודעים כי פרי ופירות אינם מצויים במערכת סדירה (מכיוון שכל אחד מהם לקוח מרובד שונים שונה). על כן הם מחילים את החוק המגזרי גם לגבי צורות תריגות.

29 האבחנה בין תצורת שמות עצם לתצורת שמות־תואר אינה ברורה וחד משמעית בעברית. (ראה ר' ניר, 1981, יחידה 7), לפיכך בחרתי לצרף אף דוגמא זו.

30 ל' גולדברג. בין סופר ילדים לקוראיו. תל־אביב: ספרית הפועלים (1970).

אין הם מכירים אף מערכות משלימות וגוזרים לכן – ממטר מקומי. (להבדיל מהדובר היליד שישתמש ביתיד בצרוף גשם מקומי וברבים ממטרים מקומיים).

מתוך מגוון הדוגמאות שהצגנו עולה ההרמוניה בין רעיון ללשון. מאחר שהעקרון השולט בכתיבתו של בורלא הוא העברת עולם הילד לעולם החי, הרי הבולטות שבתופעות, מבחינה מספרית ומבחינת התפוצה, הן בתחום גזירת צורות המביעות הקטנה וחיבה: באמצעות בסיס ומוסיפות, באמצעות קיצורים וכפל קיצורים; ובתחום נטית המין. סנפיר³¹ מציינת כי סיפוריו של בורלא בעיקרם נטולי סיטואציה ויסוד סיפורי והמתח מושג על-ידי תגובה יוצרת של המחבר לתופעות שבעולם. היינו, בחינת מוסכמות והצגתן כאבסורד על-ידי צירופים מפתיעים של שני אובייקטים או תכונות השייכים למערכות נפרדות. לשון אחר, בורלא עוסק בפרוק והרכבה – כך במישור הרעיוני וכך גם, כפי שעולה מעבודה זו, בתחום הלשוני. ואמנם, נראה מגוון חידושי לשון המבוססים על טכניקה של הרכב (בעיקר בספר באה"צ), ובשלושה מבין ארבעת ספריו שיצאו לאור ב-1983 (חצ"ח, לפה"ש, אה"ר) מרוכזות צורות לשון שנוצרו בדרך של פרוק. נראה, כי בהתאמת חידושי הלשון אל אופיו של הגיבור במעמד המסוים מובלטת שלמות הדמות – כך מצאנו בתחום שיבושי הלשון וכך גם במתן השמות והכינויים.

31 מ' סנפיר, תופעות אופייניות בשירת ע' בורלא. *הז הגן ל"ט (השל"ה)*. עמ' 225-236.